

Prof. dr hab. Jan Karczewski
Zakład Zdrowia Publicznego
Państwowa Szkoła Wyższa
w Białej Podlaskiej

Recenzja

Rozprawy doktorskiej na stopień dr n. med. lek. Anny Citko nt.: „Ból spondylogenny jako problem zdrowotny personelu pielęgniarskiego i ratowników medycznych” wykonanej pod kierunkiem dr hab. Anny Górskiej – zlecona Uchwałą Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu UMB z dnia 26 czerwca 2018r.

Badania epidemiologiczne prowadzone w szerokim zakresie na świecie potwierdzają, że bóle spondylogenne są na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego populacji ludzkiej bardzo poważnym problemem nie tylko zdrowotnym, ale również społecznym. Badania te potwierdzają również, że dotyczy to 60-85% całej populacji na Ziemi, szczególnie w bogatych krajach rozwiniętych, do czego w znacznej mierze przyczynia się mało aktywny, w sensie fizycznym, tryb życia oraz, co za tym idzie, nasilająca się nadwaga i otyłość społeczeństw. Dotyczy to niestety coraz młodszych roczników dorosłych, lecz także w coraz większym stopniu młodzieży. Niektóre grupy zawodowe są z racji specyfiki zawodu szczególnie narażone na dolegliwości bólowe kręgosłupa. Do grupy tej możemy zaliczyć pracowników ochrony zdrowia, w tym szczególnie pielęgniarki i ratowników medycznych. Problematyką tą zajęła się lek. Anna Citko w swojej dysertacji.

Zlecona mi do recenzji dysertacja posiada typowy układ dla tego typu prac. We wstępie, liczącym 49 stron, Autorka w sposób syntetyczny przedstawia aktualny stan wiedzy na temat epidemiologii, etiologii i patomechanizmu bólów spondylogennych oraz jego klasyfikację i obraz kliniczny, omawia diagnostykę i leczenie oraz profilaktykę, a także czynniki predykcyjne tych dolegliwości. Doktorantka zwraca uwagę na ich powszechność, co dokumentuje cytując bogatą literaturę tematu, szczególnie w ujęciu epidemiologicznym. Na poparcie przytacza aktualne dane epidemiologiczne dotyczące zachorowalności, w Polsce i na świecie. Podkreśla również niepokojącą dynamikę wzrostu zachorowań. Szacunek budzi ogrom pracy, jaki włożyła Doktorantka w opracowanie bardzo obszernego materiału bibliograficznego przedstawionego i wykorzystanego we wstępie pracy. Zdaniem recenzenta jest to gotowe opracowanie, które powinno zostać wydane drukiem w formie monografii.

Omawiając etiologię i patogenezę bólów kręgosłupa Doktorantka słusznie zwraca uwagę, że na jego powstanie i rozwój ma wpływ wiele czynników. Podkreśla wpływ środowiska, którego rola w świetle obecnej wiedzy wydaje się być bezdyskusyjna, a także bardzo istotne w etiologii uwarunkowania zawodowe. W tej części wstępu Autorka szeroko omawia także wpływ otyłości i aktywności fizycznej podkreślając fakt, że nadwaga i otyłość, szczególnie w starszym wieku, ma wpływ niekorzystny, zaś aktywność wręcz przeciwnie, korzystnie wpływa na obniżenie zapadalności na bóle spondylogenne. Informacje te uzupełnia klasyfikacją i zwięzłym przeglądem klinicznym w przebiegu tego schorzenia. Omawia również współczesne metody diagnozowania i szeroko stosowane sposoby leczenia.

Lek. Anna Citko kończy Wstęp obszernym podrozdziałem dotyczącym profilaktyki bólów spondylogennych. Słusznie zauważa, że medycyna obecnie koncentruje się głównie na diagnostyce i leczeniu, zaś profilaktyka jest traktowana po macoszemu, stąd też duży wzrost zapadalności na tą dolegliwość. Dotyczy to w równym stopniu profilaktyki pierwotnej jak i wtórnej. Autorka trafnie wypunktowuje korzyści społeczne, ale również te związane bezpośrednio z wczesnym wykryciem zmian chorobowych, co ma istotne znaczenie, jeśli chodzi o aktywność zawodową pielęgniarek i ratowników.

Reasumując stwierdzam, że Wstęp rozprawy doktorskiej Lek. Anna Citko stanowi właściwie dobrane i przedstawione kompendium wiedzy na temat bólów spondylogennych oparte o najnowsze piśmiennictwo. Stanowi jednocześnie dobre wprowadzenie do właściwego tematu rozprawy.

Kolejny rozdział „Założenia i cel pracy” składa się z 2 części. Doktorantka najpierw przedstawia założenia, które w znacznym stopniu dublują informacje zawarte we wstępie i zdaniem recenzenta mogłyby być pominięte. Cel główny został właściwie przedstawiony i uważam go za ciekawy i oryginalny, mający również charakter poznawczy i praktyczny. W celu uszczegółowienia badań Autorka precyzuje 5 właściwie określonych celów szczegółowych, z których większość uzupełnia i doprecyzowuje cel główny.

Rozdział „Materiał i Metodyka” zawiera informacje o zastosowanych narzędziach badawczych. Na badania uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej przy UMB. Zastosowane narzędzia badawcze to m.in. autorski kwestionariusz ankiety. Pytania mają charakter zamknięty, są sformułowane jasno i układają się w sposób logiczny uwzględniający główne czynniki ryzyka analizowanych dolegliwości. Oprócz tego Doktorantka wykorzystowała 5 standaryzowanych kwestionariuszy ankietowych dotyczących bezpośrednio badanych zagadnień związanych z bólami spolendogennymi. Dobór narzędzi badawczych uważam za właściwy i zapewniający uzyskanie rzetelnych wyników badań, co gwarantuje także w pełni

realizację założonych celów pracy. Również grupa badanych licząca 609 osób jest reprezentatywna, gwarantuje uzyskanie rzetelnych wyników i umożliwia przeprowadzenie ich poprawnej analizy statystycznej. Analizę statystyczną danych oceniam jako w pełni profesjonalną.

Rozdział „Wyniki badań” jest najbardziej obszerną częścią rozprawy licząc aż 258 stron. Autorka w sposób bardzo przejrzysty przedstawia wyniki badań uzyskane w oparciu o zastosowane narzędzia badawcze. Wyniki te zawarte są w 234 tabelach i na 100 wykresach opatrzonych obszernymi komentarzami, pogrupowanych w 31 podrozdziałach, co znacznie ułatwia lekturę pracy. Komentarze do wyników badań stanowią dobre wprowadzenie do kolejnego rozdziału, którym jest „Dyskusja”. W rozdziale tym na 43 stronach Doktorantka w sposób bardzo dojrzały, znamionujący dobrą znajomość tematu dysertacji opartą o szeroko cytowaną literaturę, dyskutuje uzyskane przez siebie wyniki badań i konfrontuje z doniesieniami innych autorów, zwracając przede wszystkim uwagę na czynniki ryzyka bólów spondylogennych w grupie zawodowej pielęgniarek i ratowników medycznych. Znaczna część dyskusji poświęcona jest złej kondycji pacjentów po zdiagnozowaniu choroby i po leczeniu, co Doktorantka wykazała w swoich badaniach.

We rozdziale „Wnioski”, kończących pracę, Autorka przedstawia 7 wniosków będących w zasadzie odpowiedzią na sformułowane wcześniej cele szczegółowe. Biorąc pod uwagę tytuł rozprawy należałoby, zdaniem recenzenta, przede wszystkim przereformować treść wniosków w taki sposób, aby wyeksponować jego istotną treść bez, moim zdaniem, zbędnej części opisowej (dobrym przykładem jest wniosek 2). Uwaga ta powinna być wzięta pod uwagę w trakcie przygotowania pracy do druku.

Piśmiennictwo liczące 405 pozycji literatury krajowej i zagranicznej, jest dobrze dobrane do tematu pracy. Cytowane prace to najnowsze doniesienia obejmujące głównie z ostatnie 10 lat. Doktorantka zapoznała się szczegółowo z literaturą tematu o czym świadczy przegląd literatury zaprezentowany we wstępie oraz dojrzała dyskusja wyników pracy, a także wnioski z niej wypływające. Krótkie streszczenie w języku polskim i angielskim w sposób bardzo komunikatywny zapoznaje czytającego z istotnymi elementami pracy, co uważam za istotną zaletę. Aneks zawiera: spis tabel, rycin i rysunków (przy dużej ich ilości bardzo ułatwia lekturę pracy), autorską ankietę wykorzystaną w badaniach oraz pozostałe narzędzia badawcze.

Reasumując pragnę stwierdzić, że przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska na stopień dr n. med. lek. Anny Citko nt.: „Ból spondylogenny jako problem zdrowotny personelu pielęgniarskiego i ratowników medycznych”, wykonanej pod kierunkiem dr hab.

Anny Górskiej, w pełni spełnia wymogi stawiane dysertacjom na stopień dr nauk med. Uważam, że materiał zawarty w rozprawie mógłby z powodzeniem wypełnić wymogi stawiane rozprawom habilitacyjnym, a tym samym praca zasługuje na wyróżnienie. Rozprawa doktorska napisana jest ładnym językiem oraz jest bez zarzutu pod względem edytorskim. Drobne uwagi, które wcześniej poczyniłem, mają charakter porządkujący i nie kwestionują wartości rozprawy. Stanowi ona, zdaniem recenzenta, dojrzałe opracowanie naukowe mające walory poznawcze mogące również znaleźć zastosowanie praktyczne w profilaktyce bólów kręgosłupa, szczególnie personelu medycznego, w tym głównie pielęgniarek, położnych i ratowników medycznych ale również lekarzy i innych grup zawodowych. Uważam, że uzyskane wyniki powinny być impulsem do dalszych badań epidemiologicznych obejmujących znacznie większą populację, w tym także inne grupy zawodowe. Problem ten, z racji wysokiej zapadalności, stanowi nie tylko ważny problem medyczny ale również społeczny. Wyrażam uznanie dla Doktorantki oraz Promotora za podjęcie tego problemu jako tematu dysertacji doktorskiej, mieszczącej w dziedzinie nauk medycznych.

W związku z powyższym uzasadnieniem zwracam się do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie lek. Anny Citko do dalszych etapów przewodu doktorskiego w dziedzinie nauk o zdrowiu.

Białystok 10.08.2018

Prof. dr hab. Jan Karczewski

